

Л. М. Задорожна, д-р філол. наук, проф.

e-mail: l.m.zadorozhna1@gmail.com

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ

ЛЮДИНА ЯК ФЕНОМЕН ІСТОРІЇ У ПОЕМІ Т. ШЕВЧЕНКА "СЛІПІЙ" ("НЕВОЛЬНИК")

Т. Шевченко у поемі "Сліпий" ("Невольник") створює зразок феноменального поєднання долі людини і окремого етапу української історії, коли Україна перебувала на етапі найважчих історичних випробувань. Оптимізм поета у погляді на людину виявляє оптимістичне бачення митцем української історії.

У поемі "Сліпий" ("Невольник") Т. Шевченко являє інтенсивність і безперервність боротьби українського народу із зовнішнім ворогом. Ця боротьба, проте, забезпечує українцям стійкість духу і благородство вчинків – шлях до прогресивного буття у колі нації.

Ключові слова: *доля, козак, Гетьманщина, Запорозька Січ, дума.*

Осягаючи душею Божественне натхнення – інспірацію – людина пізнає життєве призначення в тяжінні до пізнання Господа, з тим – до істини; із особливою повнотою відчув це Т. Шевченко, працюючи над поемою "Сліпий" – перша редакція твору 1845; надто в останній період творчості, являючи другу редакцію поеми – "Невольник" (1859).

Поет у творі явлення історичних процесів у бутті України промовисто єднає із відтворенням закономірного прилучення людини до цих процесів, із дедалі більшою увагою особистості до цих процесів, створюючи далєбі навіть не біографію, а дивовижно сполучену з національним життям історію окремої особи, ушляхетнену, оснащену історією України, дошукуючись пояснення феномена історизму в людському бутті, наповненості цього буття тим сенсом, що дозволяє всупереч усім перешкодам провадити життєве тривання, долаючи примару смерті й утверджуючи цілепокладання життя задля утвердження правди та осягнення істини.

Діяти за найвищим моральним приписом вимог до людини, тим більш у несприятливому для цього суспільному устрої, автор поеми вважає вищим призначенням особистості. У Т. Шевченка існування людини на теренах України завжди знаменує єдність із історичними реаліями життя цілого народу, надто тими, що потрактовані вимогами свободи, волі й здобулися на конкретне історичне втілення у феномені Запорозжя. Автору "Сліпого" ("Невольника") було добре відомо, що "в Запорозжжі народ убачав існування ідеального суспільного устрою" [1, с. 104], що забезпечував для сенсу життя людини (якщо ступати услід кантівської тези) поставати не засобом, а метою; цим визначалося в Україні безнастанне тяжіння поколінь до Запорозької Січі.

Т. Шевченко постійно живе з цією думкою, із цим відчуттям і переживанням. Тому, вочевидь, можливе припущення, що митець сюжет поеми "Сліпий" ("Невольник") буде ще 1843 року, фіксуючи у своєрідний спосіб – малюнком, сепією на папері – свій задум, щоб згодом надати йому поетичну мистецьку пролонгацію: як сюжетну лінію окремого твору.

Доба Гетьманщини – "за гетьманщини старої" [10, с. 286], якою означена екзистенція героїв твору – важливий концепт, що увиразнює задум поета; він обирає історичний етап України із ідеальним устроєм для людини, що виявляє для неї – при найповнішій реалізації існування – змогу досягнути на засадах її діяльності весь доступний людині спектр переживань: даруючи ту можливість пройти життям, щоб це постало насправді життям, адже тільки через цілісну єдність спектру діяльності й почуттів людина досягає життєвий обшир, й то не в умоглядному плані, а основувшись на пережитому, приступному їй життєвому досвіді, реально відбутих подіях життя.

Означена в поемі доба Гетьманщини завжди постає манливою для поета: в її репрезентації у Т. Шевченка відчутна традиція, згідно якої в Україні "часи козацької держави подаються як пора власного панування" [11, с. 39] українського народу, його вільного волевиявлення. Поеми "Тарасова ніч", "Іван Підкова", "Чернець" – промовиста повсякчасна образно-тематична пульсація концепту козаччини у творчості митця, його виваженої, шанобливої, проникливої уваги до цього періоду історії України.

Унікальність доби Гетьманщини в історичному житті України, на глибоке переконання Т. Шевченка, не може викликати різночитання: це та епоха, в якій людина зуміла завоювати становище, котрим означила повноту ресурсу своїх можливостей, зуміла, співвідносячись із своїм часом, його запитами, імперативами, врешті – потребою в цілепокладанні життя, постати цілком співмірною, адекватною у своїй відповіді на вимоги доби та, при цьому, – і вищим її надбанням. Саме в цей історичний період України виявилася доконечна узгодженість людської долі з добою історії, та, поряд із цим, неодмінна здатність максимальної самовіддачі, самопосягати народу на запити життя. За своєю суттю саме в цей унікальний період історії, на переконання Т. Шевченка, доля кожного українця стає найбільш відповідною досконалому триванню рідного народу.

У романтичній візії нашої поезії, надто в Т. Шевченка, повнота реалізації людиною свого життєвого призначення за Гетьманщини в Україні суголосна із вищим світовим устроєм історичного тривання людини. Саме наявність такого сенсу формує світотривання, в котрому означається наповненість людського життя: з його найглибшими скорботами й стражданнями, піднесенням та радістю; вони – в сукупності – стають гартом для людини, уповні чітко являючи ресурс і напругу її духу.

Вступ до поеми "Сліпий" ("Невольник") промовисто оприявнює моральну філософію Т. Шевченка. Загальну оцінку Гетьманщини митець згодом проектує на життя окремої української родини (найбільш проникливо – на одного з її представників), художньо виражено визначаючи співвіднесеність долі у цій родині з локальним та універсальним у історичному бутті України.

Цим твором Т. Шевченко увиразнює своє бачення того, як – з абсолютною точністю – українське життя гармонійно вписується у парадигму тривання світу, а людина, співвіднесена з цими буттєвими вимірами, здатна відповідати на виклик доби, стає абсолютним виміром у всезагальному людському триванні, зберігаючи за найскладніших обставин висоту й силу власної духовності. Сягнувши високого духовного злету, єднаючись із універсальною парадигмою

буття, така людина дарує світовому духовному простору нову якість: духовне просвітлення – "просіяння".

Цим зумовлена естетична лінія самого звучання твору: від елегійної, до сповненої нот борінь і подолань, а насамкінець – до явлення ясного й чистого душевного спокою, благодаті.

Окремі світоглядні засади Т. Шевченка, що співвідносяться із темою твору та висловлені у вступі до поеми, дозволяють автору далі провадити мову безпосередньо про героїв "Сліпого" ("Невольника"); оповідь митця при цьому позбавлена пафосу, їй властива та модуляція, що наближає, попри поетичний реєстр, саме до оповідної форми, чому, певною мірою, сприяє доречна тут увага до віддаленого в часі буття: *"ще за гетьманщини старої / Давно се діялось колись"* [10, с. 287], тієї благословенної пори, коли *"Ще на Україні веселі / І вольнії пишались села"* [10, с. 287]. Отже, і суб'єкти, на яких зосереджується розповідь, так само й історичний період, у якому означилося їх буття, безумовно володіють якісною привабливістю для зображення і, власне, саме це, а не лише авторська позиція, визначає логіку звертання до змістового плану життя в привабливих для автора поеми темпоральних (та географічних) координатах.

Об'єктивний чинник – *"веселі", "вольнії"* села – постає своєрідним слухним стимулом для Т. Шевченка до подальшої розповіді про ті привабливі життєві прикмети, що забезпечували квалітативні показники означеної доби. Саме вони диктують митцеві ту вищу необхідність явити конкретні переваги цієї чудової, особливої доби та пояснити можливість для людини здійснити потужний духовний прорив за умов напруженої боротьби особистості: еволюцію чину (діяльності), сполученого з духовним розвитком людини, яка уповні свідомо свого життєвого призначення.

Образне відтворення життя *"ще за гетьманщини старої"* [10, с. 288] Т. Шевченко закономірно розпочинає портретуванням "головних типів народного суспільного життя" [6, с. 130], якими на цю пору є, за М. Костомаровим, козак і селянин. Першість у явленні образів поеми – за образом старшого покоління в родині:

це родина "*старого козака*"¹, поважна, доброчесна, достойна. Знайомство із нею розпочинається із високої ноти: святкової пори, коли батько родини "*Так, коло полудня, в неділю, / Та на Зелених ще й святках, / Під хатою в сорочці білій / Сидів, з бандурою в руках*" [10, с. 288].

Констатація цього (у Т. Шевченка завжди до краю вагомим, особливо значимим за напругою, постає час дійства – наразі, йдеться про велике християнське свято, здатне забезпечити людині піднесений настрій, а також локус: місце події, простір, співвіднесений із переживанням дійства у часі). У автора поеми цей час і простір стане своєрідним орієнтиром у тяжінні до нього героя твору, як і доцентровим осердям діяльних та духовних порухів його героїв.

Названий батько Степана, відправляючи сина на Січ, тим засвідчує свій високий намір, що постав із розуміння того, як сину, фактично, по-новому конструювати свій уклад душі, а не лише дбати про набування якісно іншого, цілковито нового життєвого досвіду. Така пропозиція та, втім, і схвальне й беззастережне сприйняття її сином, виявляють у Шевченкових героїв питому ознаку української людини, оскільки "В Україні культ предків і культ героїв має дуже глибоке коріння, мабуть, ще глибше, ніж у греків" [7, с. 43].

Концепт (явити причетність до культу героїв), сформульований батьком, стаючи для сина імперативом, спрямовує і розвиває його подальшу активну діяльність. Цей момент у подіях твору можна, проте, розглядати в двох планах: у першому – суто як воління старшого в родині, що його належить реалізувати молодшому, а в другому, – як бажання, що представляє собою лише "діяння здатності" [5, с. 212], оскільки батько своїм прагненням і повелінням спонукає сина до вияву поступу в потенціальних можливостях людини – відповідно вже представлених життю власних можливостей, нині зачинених для батька поважним віком.

¹ Актуалізуємо вислів Т. Шевченка "*старий козак*", оскільки в митця, переконуємося, наявне розуміння того, що навіть у літах козакові притаманна єдність думки і діла: як козакові.

Учинок батька являє не спонтанну волю особистості, співвіднесену з несподіваною думкою або мимобіжним бажанням, а визріле, виважене рішення *"старого козака"* надати шанс Степану для утвердження в новій якості у житті (як це багато: адже цим забезпечується повнота й цілісність, ємність самореалізації людини!). Водночас, це воління несамохить виказує у батькові прагнення до підтвердження в січовій діяльності сина заслуг, яких від нього сподіваються і, можливо, навіть більшого й кращого від того, що колись визначилося в діяльності та здобутках батька. *"Старий козак"*, устатковуючи долю Степана, створює, закладає своєрідний посил у майбутнє: з вірою у такі здобутки сина, які є більшими понад ті, що вдалися батькові.

Т. Шевченко вбачає в цьому слухну закономірність продуктивного, будівничого життєвого розвитку; водночас, митець виявляє велику любов у ставленні до суб'єкта, що вже зарекомендував себе певною інтенсивністю проявлених у своєму існуванні цих якостей.

"Старий козак" при покликанні Степана до необхідності діяти в лавах козацтва керується не засадою спонуки, а доброї волі чину (дій) сина; цей момент у слідуванні сина за батьковою настановою не знімається ефектом інспірації бажань. При цьому інтенції батька й сина одностайні. Іншими словами: батькову ідею спрямувати діяльність Степана в ролі козака син сприймає як слухну і тому без спонуки спрямовує свою волю до втілення цієї пропозиції батька.

Т. Шевченко у акті оприявнення батьківської волі нічим не підтверджує концептуальної – суголосної або незгідливої – позиції сина, який не висловлює, жодним чином словесно не визначає особистої позиції, будь-якої оцінки батьківської волі. Однак те, що він без жодних заперечень чинить згідно з волею батька, – незаперечне підтвердження не лише сповідування сином звичаєвого права, згідно з яким, на другу половину XVIII ст., воля батька у формуванні або й трансформуванні долі дитини володіла доволі значною потугою. Наразі, син уповні володіє змогою явити непокору, якщо вважав би це спонукою; Степан, отже, має вольовий ресурс прийняти або відхилити батьківську волю.

Проте якби Степан цю волю відхилив – це означало б, що він відчуває духовний тиск, звідує насилля над собою. Натомість, беззастережне прийняття Степаном пропозиції батька свідчить, що він не просто слідує батьківській волі, а володіє свободою від спонуки, що він сприймає волю "старого козака" вповні добровільно: тобто, бажає чинити саме так, як радить йому батько, й те, що він не вдається до вибору, не шукає іншого варіанта, засвідчує уповні вільне волевиявлення Степана.

Важливо й інше: те, що Степан здійснює вільне волевиявлення, знімає з його названого батька провину – можливість закиду йому в інспірації нелегкої козацької долі сина.

У розвитку подій вагому роль відіграє діалог Степана та Ярини: він вказує у Т. Шевченка на можливість вибору для поведінки людини. У Степана вона продиктована відчуттям того, що становище в оселі батька добігає кінця і подальше його життя позначене світообразом невідомості. Це складне відчуття у героя твору поєднується з болісною реакцією названого сина, переживанням про долю справжньої родини та усвідомленою необхідністю формувати на нових засадах власне подальше буття. Шквал емоцій на цю пору цілковито опановує Степаном. У внутрішньому світі героя поеми "Сліпий" ("Невольник") ось на цю пору дивовижно поєднуються вкрай непрості речі: "розумове бачення" [1, с. 10] – тобто розуміння явищ, котрі вже відбулися в часі та проєктуються на сьогоднішній день, а також осмислення наявних відомостей в їх проєкції на минуле (непроста доля батьків-козаків за молодих літ, згодом роль прийомного батька у формуванні подальшого життя Степана) і сучасне, й це – в сукупності з намірами, навіть прагненнями батька та сина щодо облаштування власної долі у майбутньому.

Із цієї пори Степан, фактично, починає спрямовувати стрій своїх почуттів і думок згідно з тим призначенням, котре тепер ось окреслив йому батько. Вже у прийнятті батьківської волі він уповні проявляє козацький характер: його не відлякує, не зупиняє загибель справжнього батька в козацькому поході; свідомо наражаючи своє життя в майбутньому на небезпеку, він засвідчує питому рису характеру: відвага, слідування за приписами, означеними і на скрижалях козацтва, і у заповітах української

родини, в якій син продовжує батьківську справу. Водночас, це промовляє про вроджену стійкість і мужність людини, яка не втрачає цих якостей навіть за найбільш високого життєвого напруження. Отже це – питома, органічно притаманна їй якість; цей момент у явленні характеру героя пояснює його спроможність не поступитися лютому ворогові та безмірним мукам, котрих виявилось надто багато для однієї людини, ані своїм життям, ані життєвими принципами.

Діалогом Степана та Ярини Т. Шевченко в своєрідний спосіб визначає ті засади, на яких надалі будуть споруджуватися не лише їх взаємини, але й визначиться перебіг подій їхнього життя. Митець вважає вкрай важливим кваліфікувати у цих засадах два основоположні елементи: емоційний лад, позначений переважанням нот страждання, а також розмисловий чинник, в якому, проте, домінує непевність, тривога, боріння тощо. Це надає усій сцені порозуміння Степана та Ярини драматизму, що його поглиблює позиція Ярини, яка володіє індивідуальним сприйняттям ситуації: здогадно можна стверджувати (бо про це Т. Шевченко жодним чином не обмовляється), що це обстоювання супротивної рішення батька думки: *"А Ярина / То клене, то просить, / То замовкне, подивиться / І знов заголосить"* [10, с. 293], ґрунтоване, безперечно, на інтуїції Ярини, продиктованій їй серцем, сповненим любові, застереження щодо від'їзду Степана знайде, переконаємося, згодом слушне життєве підтвердження в долі козака.

У сприйнятті Степана більш конструктивним, переважним постає, проте, імператив батька, безсумнівний пріоритет батькової волі: очевидно тому, що "в чужій волі поза нами наявні ще сили, котрі спонукають нас до дій. Звідси виникають наші моральні спонуки, які незрідка відволікають нас од спокус корисливості, звідси також потужний закон обов'язку і дещо слабший закон милосердя" [4, с. 755]. Воля батька виявляється здатною подолати заклики Ярини; батькове звертання, його думка, торкаються тих почуттів у душі сина, що налаштовують Степана саме до настанови батька.

Автор поеми, утім, не відкидає і того, що батькові Степана вдалося виявити пружину, спроможну розкрити духовний

потенціал сина: *"старий козак"* на основі життєвого досвіду гаразд усвідомлює, що "в кожній людині закладена певна програма самореалізації; виконати її – не тільки право людини, але й її обов'язок" [8, с. 9]. Утім, прийнявши волю батька як свій життєвий обов'язок, Степан стає не виконавцем цієї волі, а співучасником батькового волевиявлення: він діє, свідомо перебравши цю волю на себе.

Оволодіння життєвими благами надходить до Степана та Ярини після звіданих випробувань, й то непростих: таких, що наділяють героїв поеми особливою здатністю, даруючи можливість спорудити власний тривкий духовний світ, переконливо засвідчуючи його чистоту, а з тим, отже, і спроможність цих неординарних особистостей згодом, у їх подальшому триванні, явити нову життєву програму.

Т. Шевченко знову і знову наголошує на потребі вкрай необхідного для слухного, позитивного конструювання духу особистості етапу: долання випробувань у стражданнях, переходячи які людина виявляє свою суть; людині, вважає автор поеми, завжди у її житті надається своєрідна "ліствиця" (модель сходження) для духовного здійснення, але це повсякчас украй важкий труд, яким людина і випробовується.

Рівною мірою цим випробовуються і людські духовні зусилля для свідомого опанувати таким пізнанням життя, в якому особистість мисленнево формує, відкриває життєву ціль, призначення свого приходу та якість тривання на світі. Усвідомлена і прийнята людиною до реалізації необхідність дотримання високих принципів життя означає, за Шевченком, і міру її самопізнання і, водночас, пізнання світу.

Унаслідок цього сполучення, єдності гармонійного смислового наповнення життя людини виявляється відповідність її життєдіяльності певному світу, в якому вона не просто існує, а який вона представляє. Герої Шевченкової поеми *"Сліпий"* (*"Невольник"*), володіючи свободою волі, здатні самостійно визначати каузальність і наслідок парадигми закономірності в українському світі, в нашому ладі життя. Т. Шевченко при цьому наголошує: доля Степана, Ярини та їх батька, водночас, представляє історичну епоху; в унікальному, неповторному

комплексі буття українського народу така доля – логічна закономірність. Автор поеми – з метою повного, достатньо цілісного представлення характеру тривання історичної доби – обирає три найбільш репрезентативні життєві зразки: воїна, оборонця свободи краю, жінки, здатної акумулювати повноту чуттєвого світу людини цього історичного часу, а також людину, котра, перейшовши життєве поле, плекає волю до забезпечення важливих норм національного буття та конструювання людини шляхом її громадянського утвердження, любові до рідного краю.

Герої поеми, згідно з попередньо явленою волею Степана та Ярини, чинять, як відомо їм, належить діяти козацтву на теренах України, рідного краю. Як показує Т. Шевченко, Батьківщина, Україна, неодмінно вивищує людину, визначаючи її світообраз. У козацтва (батько героїв поеми, Степан) настрої та сподівання зосереджені на суспільній дійсності, і якщо почуття, надії Ярини тяжіють до чуттєвої сфери, – разом із громадянським ладом настрою батька й Степана це сприяє конструктивній реалізації християнських засад у їхньому житті, цим забезпечуючи і репрезентуючи "сукупний духовний досвід" [9, с. 83] українського народу, для якого рідна Україна завжди поставала найбільшою, найвеличнішою святинею.

Як і для Ярини, рівною мірою чинний християнський абсолют також для Степана, якому належатиме достойно пронести свій життєвий хрест, котрий, по суті, є на цю добу хрестом усього українського народу. Степан, отже, історично своєю долею несамохить підтверджує єдність із нашим народом, із його долею (вороги також катували наш народ, але він знову і знову повертався до життя – і щоразу в новій, вищій духовній якості).

Тому життєпис Степана та Ярини, їх батька у поемі "Сліпий" ("Невольник") постає, насправді, узагальненим життєписом певного етапу історичного буття українського народу, своєрідним унаочненим, зримим підтвердженням характеру цього життя в контексті історії, а тим і свідченням наявної в цьому триванні гармонійної цілісності та досконалості, в центрі якої – усе-таки сутнісний "взаємозв'язок людини і Бога" [9, с. 85]. Наявність цього єднального сенсу не знімає, проте, страждань, що супроводять людей у життєвих випробуваннях, які неминучі

при поєднанні людини з ладом історичного тривання етносу. У житті Степана та Ярини випробування є, за суттю, неодмінними і неминучими, оскільки шкала людського духовного сходження неодмінно узалежнена від напруги випробувань, що обрушуються на особистість.

Героям поеми "Сліпий" ("Невольник") доведеться торувати важкий шлях відстоювання належного їм права на етнічну ідентичність. Степану це здійснити тим складніше, що він певний час змушений жити за межами Батьківщини, відірваним від неї, а чужина, глибоко досвідно переконаний в цьому Т. Шевченко, завжди вкрай сувора до людини: не надає їй жодної життєвої підтримки, силоміць примушуючи до тяжкої детермінації у чужому світі, здатному конституювати суто руйнівні аспекти життя особистості загалом, переламаючи її питому національну самобутність на лад, бажаний для сприйняття прагматичного загалу, неконструктивного оточення, підпорядковуючи собі її волю та заперечуючи право на самоврядність, вияв індивідуальності, самоцінності.

Якщо на Батьківщині волевиявлення Степана підлягає лише координації з батьківською волею, то на чужині козак змушений відчувати імператив у підпорядкуванні своєї волі – як "саморозрізнення цілого в собі" [9, с. 91]. Так за межами батьківщини втрачається гармонійна цілісність людини, дарована їй Богом – як найвище духовне надбання. Людина мимоволі потрапляє в тенета зла: такі енгармонійні складові життя, що повністю, абсолютно суперечать психофізичному та діяльному штибу її життя, перетворюючи його на сонм безнастанних страждань, при яких людині вкрай складно не лише не позбутися своєї самоцінності, але й, більш того, життя.

Саме на чужині Степан звідусь, що пекло "для нас постає як земне життя, сповнене усіх видів страждань" [9, с. 92]. Усе, що він чинить у ранзі козака та задля повернення в рідний край, у отчу домівку, – є його цілеспрямованою дією до подолання лихого, приналежного до пекла, шляхом навернення до Божого, тому таким тяжким є його життя поза рідним краєм.

Це – вектори спрямованості надто нерівних сил: Степану не з власної волі доведеться втратити багато цінного в царині

особистого існування, проте, усе ж, навіть фізично ущемним, він наполегливо дбає про високий рівень своєї духовності; це дозволяє йому в тяжку пору свого життя стати репрезентантом духу свого народу, обранцем для вияву цього духу – кобзарем. Точні, виразні прикмети і традиційного селянського побуту, і козацького звичаєво-устаткованого ладу буття й ментальності українського народу, – все вказує на те, що Т. Шевченко не сприймає історичне тривання народу крізь призму міфу: "великий національний мисленник" [3, с. 91] ніколи не був "міфотворцем, відірваним від реального життя" [3, с. 91].

У кожній рисі зображеного Шевченком тривання людини завжди недвозначно проступає чітке розуміння суспільних та моральних засад історичного тривання української нації, яку митець розглядає як історичну спільноту з властивою їй ментальністю, самобутнім характером, а також беззастережно-спрямованим рухом до конструювання держави, оптимальний зразок якої перебирає на себе в автора поеми "Сліпий" ("Невольник") зразкова доба Гетьманщини, із особливою якістю у ній людини: особистості, що здатна – як найбільш виразний представник свого часу – поєднати в собі національно-унікальне та універсальне.

Поет чітко фіксує очевидний історичний алогізм, відверту абсурдність у стосунках Московщини з Україною, повну відсутність цивілізованої позиції царської влади, налаштованої повсякчас, послідовно вкрай брутально і підступно, використовувати шалену кількість своєї сили у стосунках із Україною.

Т. Шевченко, переконуємося, точно і правдиво оцінює, як настійливо і невідступно лиховісна царська влада, сили Московщини, діють усупереч інтересам України, як, цілковито позбавлений людяності, звироднілий, нищий царат руйнує святині й святощі в Україні, зятято посягаючи на все святе, що є знаковим для козацтва, вдаючись до спалення монастирської святині, місця паломництва, місця духовної опори і захисту козаків. Московщині, підкреслює автор поеми "Сліпий" ("Невольник"), абсолютно не притаманне розуміння того, що є святим, святощами, їй не властиве сприйняття Бога: розтлінна, звірина суть москалів, уособленням якої постає їх аморальна

цариця, безжално дотла знищує все, що промовляє про становлення, накидаючи життю лише тлін і деструкцію.

У Т. Шевченка осмислення буття українського народу комплексне: це бачення етапних моментів у житті родини, це, водночас, точне, проникливе спостереження, увага до психологічних аспектів буття особистості, що відкриває співвіднесеність існування особи з романтичною естетикою суспільно-історичного та побутово-звичаєвого рівнів життя нашого народу, а також чітке, осяжне бачення поведінки людини в контексті національного життя, що неодмінно єднається із загальноцивілізаційним процесом людського тривання, забезпечуючи українському народу цілісність із естетикою культури світу: насамперед, європейською.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Антонович В. Произведения Шевченка, содержание которых составляет исторические события. / Антонович В. Моя сповідь: Вибрані історичні та публіцистичні твори. К.: Либідь, 1995. С. 101–106.
2. Гоббс Т. Левиафан, или материя, форма и власть государства церковного и гражданского / Гоббс Т. Сочинения в 2 т. Т. 2. М.: Мысль, 1991. С. 10.
3. Гринів О. Історія української філософії. Л.: Тріада плюс, 2015. 304 с.
4. Кант И. Грезы духовидца, поясненные грезами метафизики / Кант И. Метафизические начала естествознания. М.: Мысль, 1999. С. 733–802.
5. Кондильяк Э. Трактат об ощущениях / Кондильяк Э. Сочинения. В 3-х т. Т. 2. М.: Мысль, 1982. С. 189–399.
6. Костомаров М. Об историческом значении русской народной поэзии / Костомаров М. Слов'янська міфологія. К.: Либідь, 1994. С. 44–200.
7. Лозко Г. Українське народознавство. К.: АртЕк, 2006. 472 с.
8. Лосева О. Культурные факторы формирования личности. Саратов: Саратовский гос. технический университет, 2001. С. 9.
9. Ситник П., Дербак А. Проблеми формування національної самосвідомості в Україні. К.: НІСД, 2004. 226 с.
10. Шевченко Т. Невольник. / Шевченко Т. Повне зібрання творів у дванадцяти томах. Т. 2. К.: Наукова думка, 2003. С. 286–302.
11. Шевчук В. "Personae verbum" (Слово іпостасне). К.: Твім інтер. 2001. 264 с.

REFERENCES

1. Antonovych V. Proyzvedeniya Shevchenka, sodержanye kotorykh sostavliaet ystorycheskye sobytyia. / Antonovych V. Moia spovid: Vybrani istorychni ta publitsystychni tvory. K.: Lybid, 1995. S. 101–106. (in Russian)
2. Hobbs T. Levyafan, yly materyia, forma y vlast hosudarstva tserkovnoho y hrazhdanskoho / Hobbs T. Sochyneniya v 2 t. T. 2. M.: Mysl, 1991. S. 10. (in Russian)

3. Hryniv O. Istoriiia ukrainskoi filosofii. L.: Triada plus, 2015. – 304 s. (in Ukrainian)
4. Kant Y. Hrezy dukhovydtsa, poiasnennyye hrezamy metafyziky / Kant Y. Metafyzicheskye nachala estestvoznaniya. M.: Mysl, 1999. S. 733–802. (in Russian)
5. Kondyliak E. Traktat ob oshchushcheniyakh / Kondyliak E. Sochyneniya. V 3-kh t. T. 2. M.: Mysl, 1982. S. 189–399. (in Russian)
6. Kostomarov M. Ob ystorycheskom znachenyy russkoi narodnoi poezyy / Kostomarov M. Slovianska mifolohiia. K.: Lybid, 1994. S. 44–200. (in Russian)
7. Lozko H. Ukrainske narodoznavstvo. K.: ArtEk, 2006. 472 s. (in Ukrainian)
8. Loseva O. Kulturnye faktory formirovaniya lychnosti. Saratov: Saratovskiy gos. tekhnicheskyy unyversytet, 2001. S. 9. (in Russian)
9. Sytnyk P., Derbak A. Problemy formuvannia natsionalnoi samosvidomosti v Ukraini. K.: NISD, 2004. 226 s. (in Ukrainian)
10. Shevchenko T. Nevolnyk / Shevchenko T. Povne zibrannia tvoriv u dvanadtsyati tomakh. T. 2. K.: Naukova dumka, 2003. S. 286–302. (in Ukrainian)
11. Shevchuk V. "Personae verbum" (Slovo ipostasne). K.: Tvim inter, 2001. 264 s. (in Ukrainian)

Стаття надійшла до редакції 02.06.23

L. M. Zadorozhna, DSc (Philol.), Prof.

e-mail: l.m.zadorozhna@gmail.com

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv

HUMAN AS A PHENOMENON OF HISTORY IN THE POEM T. SHEVCHENKO "THE BLIND" ("SLAVE")

T. Shevchenko in the poem "The Blind" ("Slave") creates an example of a phenomenal combination of human destiny and a separate stage of Ukrainian history, when Ukraine was at the stage of the most difficult historical trials. The poet's optimism in his view of man reveals the artist's optimistic vision of Ukrainian history.

T. Shevchenko's poem "The Blind" ("Slave") shows the intensity and continuity of the struggle of the Ukrainian people against the external enemy. This struggle, however, provides Ukrainians with stability of spirit and nobility of deeds – the way to a progressive existence in the circle of nations.

Keywords: *fate, Cossack, Hetmanship, Zaporizhzhya Sich, thought.*